

Erika Kum

Straža

DOI: 10.4312/SSJLK.58.86-92

Bralne navade slovenskih srednješolcev iz jugovzhodne regije s poudarkom na času po pandemiji Covid-19

Javna agencija za knjigo Republike Slovenija je v nacionalni raziskavi o bralni kulturi in nakupovanju knjig v letu 2019 prikazala upad bralnih navad med mladimi. Da bi preverili, ali mladi res berejo vse manj, smo v februarju in marcu 2022 naredili raziskavo o bralnih navadah srednješolcev iz jugovzhodne regije. Anketni vprašalnik je reševalo 250 dijakov, s šestimi dijaki pa smo dodatno naredili še intervju. Ugotovili smo, da večina mladih sicer rada bere, ne marajo pa obveznega branja v šoli, ker se počutijo prisiljene, knjige pa so jim dolgočasne. Ugotavljamo tudi, da so srednješolci med pandemijo brali več, otežen pa jim je bil dostop do knjig. Po pandemiji so bralne navade spet upadle, saj je ogromno dijakov povedalo, da jim primanjkuje časa.

bralne navade, branje, srednješolci, pandemija Covid-19, anketa

A national survey on reading culture and book purchases, which the Slovenian Book Agency conducted in 2019, showed declining reading habits among young people. To verify whether they are truly reading increasingly less, a survey on the reading habits of secondary-school students from southeast Slovenia was carried out in February and March 2022. The questionnaire was completed by 250 students, and additional interviews were conducted with six students. It was established that most young people generally like to read, but they do not like required reading at school because they feel forced to read and find the books boring. Moreover, secondary-school students read more during the pandemic, but their access to books was encumbered. After the pandemic, their reading habits again declined, with many students reporting that they do not have enough time to read.

reading habits, reading, secondary-school students, COVID-19 pandemic, survey

1 Uvod

Knjige nas lahko »popeljejo v prihodnost ali v domišljijski svet. Ko bereš, čas izgine in ti postaneš nekdo drug in vidiš stvari čez nekoga drugega« (dijakinja 6). Spomnim se, da je bila v dijaških letih literatura pomemben del mojega življenja in življenja mojih vrstnikov. Za nekatere bolj in za nekatere manj, vsi pa se na neki točki spoprimejo s knjigami, nekateri po lastni želji, nekateri zaradi zahtev učiteljev.

V raziskavi Javne agencije za knjigo Republike Slovenije so primerjali bralne navade v Sloveniji z bralnimi navadami na Norveškem. Ugotovili so, da v Sloveniji posameznik v povprečju na leto prebere pet knjig (na Norveškem 15,5) in kupi dve knjigi na leto (na Norveškem deset; Rupar idr. 2019). Splošno mnenje je, da bralne navade mladih upadajo, telefoni naj bi nadomeščali knjige, računalniške igrice pa naj bi bile bolj zanimive kot umetnost besed. Zato sem se odločila narediti raziskavo med srednješolci v jugovzhodni regiji in ugotoviti, kako pomembne so jim knjige ter kakšen delež njihovega življenja predstavljajo.

Poizvedovala sem o njihovem stališču do knjig in branja ter raziskovala, koliko prostega časa namenijo branju. Ločila sem med branjem, ki poteka v njihovem prostem času in po lastni želji, ter branjem, ki ga dobijo kot nalogo v šoli, na primer domače branje, tekmovanje za Cankarjevo priznanje, maturitetni tematski sklop, obvezne književne vsebine pri pouku književnosti. Zanimalo me

je tudi, ali je pandemija vplivala na njihove bralne navade, zato sem jih spraševala, kako se je količina časa, ki ga namenijo branju leposlovja, spreminjala v času med in po pandemiji. Poskušala sem preveriti hipotezo, nanašajočo se na leposlovje, in sicer da so mladi med pandemijo brali več, po koncu pandemije pa ponovno manj.

2 Metodologija

Za analizo bralnih navad sem naredila anketni vprašalnik in ga razdelila v naslednjih srednjih šolah v jugovzhodni Sloveniji: Ekonomska šola Novo mesto, Srednja šola za gostinstvo in turizem Novo mesto, Šolski center Novo mesto, Kmetijska šola Grm in biotehniška gimnazija, Šolski center Krško-Sevnica, Srednja šola Črnomelj, Gimnazija Novo mesto. Sestavljen je bil iz devetih raziskovalnih in štirih demografskih vprašanj.

Učencem sem zastavila demografska vprašanja o starosti, letniku šolanja, srednješolskem programu in kraju šolanja. Nato sem jim zastavila naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kako rad/a bereš (knjige, ki si jih izbereš sam/a za branje v prostem času)?
- Kako rad/a bereš knjige, ki jih obravnavate v šoli (domače branje, snov, Cankarjevo tekmovanje, spisi ...)?
- Katero literarno zvrst najraje bereš?
- V katerem jeziku najpogosteje bereš v prostem času?
- Približno koliko svojega prostega časa na teden nameniš branju (tu se ne šteje branje za šolo)?
- Ali meniš, da si med pandemijo Covid-19 (čas zaprtih šol in občin) bral/a več ali manj kot pred tem?
- Kako pa so se tvoje bralne navade spremenile po koncu pandemije Covid-19?
- Ali bereš več tiskanih ali več elektronskih knjig?
- Se je tvoje branje elektronskih knjig med in po pandemiji kaj spremenilo?

Vprašalnik je februarja in marca 2022 izpolnilo 250 srednješolcev, starih med 15 in 19 let, vključenih v sekundarno izobraževanje. S šestimi naključno izbranimi dijaki sem izvedla tudi intervju, v katerem sem jih spraševala po njihovih stališčih o branju knjig v prostem času in o branju za potrebe šole, spraševala pa sem jih tudi o vplivu pandemije na njihove bralne navade.

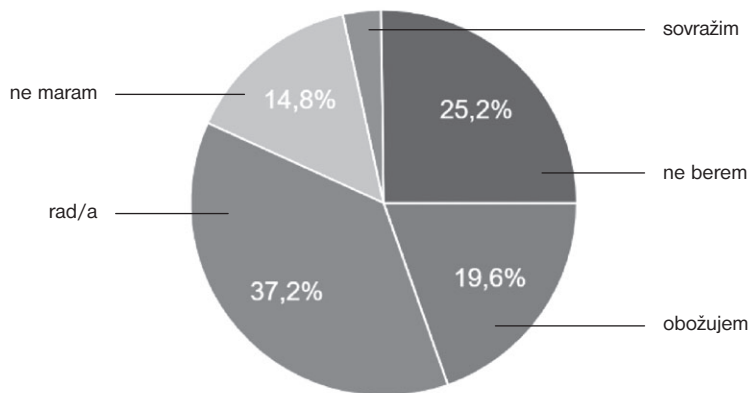
Vseh šest dijakov se šola v Novem mestu. Dijak 1 je učenec prvega letnika Srednje zdravstvene in kemijske šole (Šolski center Novo mesto), program kemijski tehnik; dijakinja 2 je učenka drugega letnika Srednje gradbene, lesarske in vzgojiteljske šole (Šolski center Novo mesto), smer vzgojiteljica predšolskih otrok; dijakinja 3 je učenka prvega letnika Srednje zdravstvene in kemijske šole (Šolski center Novo mesto), smer zdravstveni tehnik; dijakinja 4 je učenka četrtega letnika Gimnazije Novo mesto, smer gimnazija; dijak 5 je učenec prvega letnika Kmetijske šole Grm, smer vrtnar; dijakinja 6 pa je učenka četrtega letnika Ekonomske šole Novo mesto, smer ekonomski tehnik. Intervjuji so potekali preko telefona, v povprečju so trajali okoli 5 minut. Intervjuje sem ob dovoljenju govorcev snemala, odgovore pa sem potem transkribirala in v raziskavi zapisala v knjižnem jeziku, razen v primeru določenih neknjižnih besed, ki pomembno vplivajo na prepričljivost izjav in jim dajejo avtentičnost (mladostniški sleng).

3 Bralne navade srednješolcev

Javna agencija za knjigo Republike Slovenija je v nacionalni raziskavi o bralni kulturi in nakupovanju knjig v letu 2019 prikazala upad bralnih navad med mladimi: večina mladih preneha z branjem, ko izstopi iz šolskega sistema (Rupar idr. 2019: 11–29).

Moja analiza je pokazala, da dijaki večinoma radi berejo, predvsem v prostem času. Na vprašanje, kako rad/a bereš knjige, ki si jih izbereš sam/a za branje v prostem času, jih je 37,2 % odgovorilo, da *rad/a*, medtem ko jih je 19,6 % odgovorilo, da branje *obožuje*. Tako jih ima več kot polovica pozitiven odnos do branja v prostem času. Zakaj, pa sem izvedela iz intervjujev. Dijakinja 2 »bere po večini zato, ker ji je to všeč«, dijakinja 3 pa v prostem času veliko bere, ker so »ji te zgodbe zanimive«. Dijakinja 6 rada bere, ker se »iz knjig lahko veliko naučimo, popeljejo nas v čase, katere nikoli nismo doživeli, katere nikoli ne bomo doživeli«. Dijakinji 4 pa se zdi »branje knjig malo bolj fancy kot pa filme gledati, pa tudi malo bolje je za oči«.

Da branja v prostem času *ne mara*, je odgovorilo 14,8 % dijakov, 3,2 % pa celo, da branje *sovraži*. Dobra četrtina (25,2 %) v prostem času sploh *ne bere*. Dijak 1 je povedal, da zato, ker mu je branje »dolgočasno in raje počne kaj drugega«, dijak 5 pa, da »nima časa za branje«.

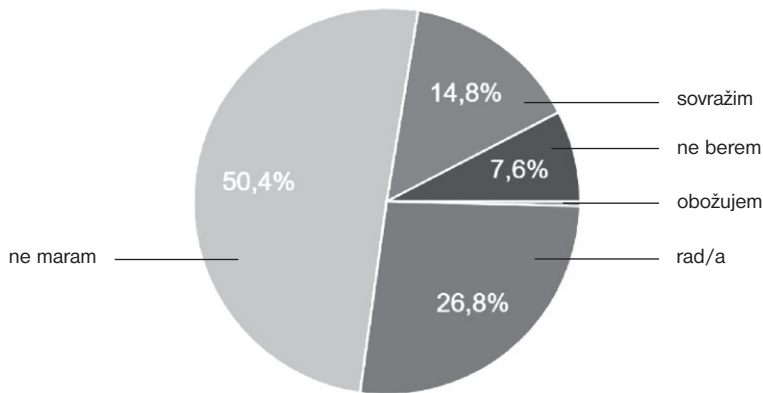


Graf 1: Rezultati odgovorov na vprašanje, kako rad/a bereš knjige, ki si jih izbereš sam/a za branje v prostem času (250 odgovorov)

Nato sem dijake vprašala, kako radi berejo knjige, ki jih obravnavajo v šoli. Tukaj se je število pozitivnih stališč precej zmanjšalo, saj jih je le dobra četrtina (26,8 %) odgovorila, da ima tako branje *rad/a*, in 0,4 % oziroma en odgovor, da to branje *obožuje*. Da šolskih knjig sploh *ne berejo*, je odgovorilo 4,6 % dijakov (prim. s podatkom, da v prostem času ne bere 25 % dijakov). Polovica (50,4 %) je obkrožila, da branja šolskih knjig *ne mara*, 14,8 % pa, da to *sovraži*.

Zakaj šolskih knjig ne berejo, je v intervjuju razložila dijakinja 4: »Po mojem, da se mi je zdelo to kot ena prisila, pač nekako so mi bile že po defaultu nezanimive glih zaradi tega, ker so jih pač v šoli izbrali, da jih moramo prebrati.« Dobila pa sem tudi odgovore, da knjige, ki jih morajo brati

v šoli, »niso zanimive« (dijakinja 2) ter da so »devetdeset odstotkov časa dolgočasne« (dijak 1). Podobno so odgovorili tudi drugi dijaki: »za bralno značko je malo bolj, ampak domače branje so pa manj« (dijakinja 2); »niso bile to knjige, po katerih bi jaz segala v svojem prostem času, ker me take zgodbe niso zanimale« (dijakinja 4); »brezvezne so, take otročje se mi zdijo« (dijak 5). Dijakinja 6 mi je povedala, da je pri obveznem branju v šoli »čisto odvisno od knjige do knjige«. Izpostavila je primer obveznega branja *Zločin in kazen*, ki vsebuje tako dolgočasne kot zanimive dele, zato je mnenja, da »kar beremo, ima nek svoj namen, da preberemo in da se iz tega nekaj naučimo«. Pri šolskem branju ji je všeč, da »predebatiraš to in ti profesor pove, kaj in kako in zakaj si v bistvu to prebral«. Vseeno pa na koncu izpostavi, da se ji pri izbranih knjigah v šoli vseeno »zdi kakšna stvar res glupa«.



Graf 2: Rezultati odgovorov na vprašanje, kako rad/a bereš knjige, ki jih obravnavate v šoli (250 odgovorov)

Iz ankete sem še izvedela, da na splošno najraje berejo *prozo* (51,2 %), nato *dramatiko* (24,7 %), najmanj pa *poezijo* (5,3 %). 18,7 % jih je odgovorilo, da ne mara *ničesar*.

V omenjeni nacionalni raziskavi o bralni kulturi v letu 2019 so ugotovili, da 85 % mladih med 18. in 24. letom bere knjige tudi v angleščini (Rupar idr. 2019: 46), zato me je zanimalo, kolikšen je ta odstotek pri srednješolcih. V anketi sem dijake vprašala, v katerem jeziku najpogosteje berejo v prostem času in pokazalo se je, da jih 23,9 % najpogosteje bere v *angleščini*, 71,7 % pa najpogosteje bere v *slovenščini*. Med ostalimi odgovori so se v manjšem številu pojavile še *bosansščina*, *portugalščina* in *hrvaščina*, za kar sklepam, da gre za prve jezike nekaterih učencev.

Dijake sem spraševala tudi po količini branja v prostem času. Odgovori so se zelo razlikovali, najnižji odgovor je bil *nič* oziroma *ne berem*, najvišji pa *15 ur na teden*. Izračunala sem povprečje in ugotovila, da dijaki v povprečju berejo 2 uri na teden. Torej 2 uri na teden posvetijo branju leposlovja po lastni izbiri in v svojem prostem času. V ta čas ni všteto informativno branje (za učenje) in branje leposlovja za šolske potrebe (domače branje, branje obveznih književnih vsebin). Raziskava *World Reading Habits in 2020* je ugotovila, da nemške najstnice v povprečju berejo leposlovje 62 minut,

dečki pa 45 minut na dan, torej približno 7 ur na teden, vendar iz raziskave ni razvidno, ali gre le za branje v prostem času ali pa je v to vključeno tudi obvezno branje za šolo (Global English Editing).

4 Vpliv pandemije Covid-19 na bralne navade srednješolcev

Pred pandemijo Covid-19 so bralne navade mladostnikov upadale, za čas med pandemijo pa je raziskava *World Reading Habits in 2020* pokazala, da se je količina branja občutno dvignila. Karantena in samoizolacija sta vplivali na količino prostega časa, ki smo ga lahko preživeli ob omejenih dejavnostih; branje je bila ena bolj dostopnih. Raziskava je ugotovila, da je 35 % ljudi na svetu med pandemijo bralo več (Global English Editing).

Zato sem dijake spraševala, ali so med pandemijo brali več ali manj kot pred njo in koliko so se njihove bralne navade spremenile, ko se je pandemija končala. Dobra polovica (50,6 %) je odgovorila, da se količina branja med pandemijo *ni spremenila*, 32,9 % da so brali *več*, medtem ko jih je 16,5 % bralo *manj*. Po vzrokih, zakaj so brali več in zakaj manj, sem vprašala dijake intervjuvance. Dijak 5 je bral manj, »ker je bilo tako obdobje, da se ti ni nič dalo«; dijakinja 2 pa je izpostavila problematiko, da je brala manj, »zato ker ni šla veliko v knjižnico, ker v šolo niso mogli hoditi«. ¹

Skoraj tretjina dijakov (32,9 %) je označila, da so brali več, ker so imeli več prostega časa in jim je bilo zato pogosto dolgčas. Dijakinja 3 je več brala, »da sem si krajšala dolgčas«, dijakinja 4 pa je med pandemijo branje znova vzljubila: »ja, spet sem začela ful več brati, ker prej sem brala samo pač za domača branja, zdajle med korono sem pa imela dejansko tisti svoj prvi izziv 50 knjig v enem letu prebrati, tako da sem brala ful. Pa tako res kadarkoli sem imela čas, ko sem jedla, ko sem gledala televizijo, sem zraven brala, pač tako sem brala.« Tudi dijakinja 6 je izpostavila, da »ni bilo toliko prevoza sem pa tja, tako da je bilo nekaj več časa, in če se je dalo, smo bili več zunaj ali pa smo več brali, odvisno tudi od vremena«. Dijak 1 pa je povedal, da ni »bral ne več ne manj, ker mi je dolgočasno«.

Ker so se dijaki v šolskem letu 2021/22 vrnili v šole, me je zanimalo, kako je vrnitev vplivala na njihove bralne navade glede na čas med pandemijo. Prevladoval je odgovor, da se njihova količina branja *ni spremenila*, in sicer je tako odgovorilo 63,1 % dijakov. 12,9 % dijakov je odgovorilo, da zdaj *bere več* kot med pandemijo, 24,1 % pa zdaj *bere manj*. Dijaki 1, 2, 5 in 6 so rekli, da se njihova količina branja ni spremenila, dijakinja 3 in dijakinja 4 pa sta opazili, da zdaj bereta manj: »zato ker se je veliko snovi za učiti« (dijakinja 3); »zdaj se pa trudim to [bralno navado] ohranjati, čeprav gre malo težje, ker pač obviously imaš vseeno malo manj časa, ker pač hodiš več okoli pa srečuješ dejansko ljudi, ki jih prej nisi, ker si bil pač zaprt v hiši ves čas, ampak se pač trudim ohraniti to, kar sem zdajle med pandemijo pridobila« (dijakinja 4). Tudi dijakinja 6, ki zdaj bere manj kot med pandemijo, mi je povedala, da si želi, »da bi lahko več brala, ampak časa je manj zaradi vožnje sem pa tja pa vseh obveznosti«.

¹ Tudi raziskava Teje Špes (2020: 35) je pokazala, da karantena ni bistveno vplivala na bralne navade v starostni skupini študenti, saj se njihova dnevna rutina ni močno spremenila. Pokazalo se je celo, da je količina branja upadla, saj študenti niso več mogli brati na javnih prevozi.

5 Branje elektronskih knjig pri srednješolcih

Analize, ki jih opravljajo različne domače založbe, so za čas pandemije pokazale močno povečano spletno prodajo knjig in povečano zanimanje za elektronske knjige (Kač 2020). Ker smo bili v času pandemije doma, veliko jih tudi ni imelo dostopa do knjižnic, je kar nekaj ljudi začelo brati elektronske knjige namesto fizičnih. Zato sem dijake vprašala, ali na splošno pogosteje berejo tiskane ali elektronske knjige. Pričakovano še vedno prevladujejo *tiskane knjige* (79,9 % dijakov), 20,1 % pa pogosteje berejo *elektronske knjige*. Dijaki so označili tudi, da so med pandemijo brali več elektronskih knjig, po pandemiji pa manj.

6 Sklep

Na Slovenskem knjižnem sejmu je Andrej Blatnik predstavil svoje ugotovitve, da »postajamo družba brez branja knjig, tisti pa, ki jih še berejo, vse več berejo brezplačno in vse več berejo v angleščini. In tudi ti berejo vse manj.« (Rupar idr. 2019)

Kako vseč je dijakom branje leposlovja, se razlikuje od tega, ali gre za branje v prostem času ali za branje v šolske namene. V Tabeli 1 sem povzela odstotke, kako so se dijaki opredelili glede branja.

Tabela 1: Stališča dijakov do branja knjig

	Obožujem	Imam rad/a	Ne maram	Sovražim	Ne berem
Leposlovje v prostem času	19,6 %	37,2 %	14,8 %	3,2 %	25,2 %
Leposlovje v šoli	0,4 %	26,8 %	50,4 %	14,8 %	4,6 %

Količina branja se je pri nekaterih dijakih v času med in po pandemiji spremenila, pri dobri polovici dijakov pa pandemija ni imela vpliva na količino branja, kar sem prikazala v Tabeli 2.

Tabela 2: Količina branja dijakov med in po pandemiji

	Več	Manj	Se ni spremenilo
Med pandemijo	32,9 %	16,5 %	50,6 %
Po pandemiji	12,9 %	24,1 %	63,1 %

Bralne navade se zagotovo spreminjajo. Povečuje se popularnost elektronskih knjig. Mnoge spletne platforme ponujajo literaturo preko spleta brezplačno, hkrati pa je dijakom veliko bolj priročna, ker dostopajo do nje preko telefonov. Povečuje se tudi količina branja v angleščini, ker je večina literature na spletu dostopne le v tujem jeziku.

Viri in literatura

CABRERA, Isabel, 2020: World Reading Habits in 2020. *Global English Editing*.

<https://geediting.com/world-reading-habits-2020/> (dostop 18. 2. 2022)

KAČ, Maja, 2020: Prodaja knjig med karanteno: večja odprtost tudi za zahtevnejše branje.

<https://www.rtv slo.si/kultura/knjige/prodaja-knjig-med-karanteno-vecja-odprtost-tudi-za-zahtevnejse-branje/523028> (dostop 20. 2. 2022)

RUPAR, Patricia, BLATNIK, Andrej, KOVAČ, Miha, RUGELJ, Samo, 2019: *Knjiga in bralci VI, bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019*. Ljubljana: UMco.

ŠPES, Teja, 2020: *Vpliv tehnologije na branje ter bralne navade in rituali študentov: raziskovanje branja preko individualnih intervjujev in dnevnika branja*. Diplomsko delo. Mentorica doc. dr. Ana Vogrinič Čepič. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.